

УДК 351.851

Н. Д. Шульга,

к. техн. н., доцент, директор, Державний вищий навчальний заклад

"Київський транспортно-економічний коледж" Національного транспортного університету

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

N. Shulga,

candidate of technical sciences, associate professor, Director of the State Higher Education Establishment

"Kyiv Transport and Economic College", National Transport University

PRINCIPLE OF PUBLIC EDUCATIONAL POLICY AS THE INSTRUMENT SOCIALLY – ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

У статті автор аналізує принципи державної освітньої політики як інструменту соціально-економічного розвитку України, разом з тим зазначаючи, що існують різні комплекси класифікації принципів державної освітньої політики. Але спільним є те, що це вихідні, об'єктивно зумовлені основи, на яких базується державна освітня політика, а також поведінка її суб'єктів. Серед основних принципів державної освітньої політики автор визначає принципи: забезпечення якості освіти; можливості здобувати освіту впродовж усього життя; приведення освітніх стандартів до вимог ринку праці; демократизму; державно-громадського управління; забезпечення автономії закладів освіти; запровадження нової формули фінансування освіти. У статті автор здійснив порівняльний аналіз принципів державної освітньої політики в Законі України "Про освіту" (1991) та Законі України "Про освіту" (2017).

The author analyzes the principles of formation and implementation of the state educational policy as an instrument of social and economic development of Ukraine, pointing out that there are various complexes of classification of the principles of state educational policy. But it is common ground that these are objectively determined bases on which state education policy is based, as well as the behavior of its subjects.

Among the main principles of state educational policy, the author defines: ensuring the quality of education; opportunities to acquire education throughout life; bringing educational standards to the requirements of the labor market; democracy; state and public administration; providing autonomy of educational institutions; the introduction of a new formula for funding education. The author carried out a comparative analysis of the principles of state educational policy in the Law of Ukraine "On Education" (1991) and the Law of Ukraine "On Education" (2017).

Ключові слова: принципи, освітня політика, державна освітня політика, соціально-економічний розвиток, Закон України "Про освіту".

Key words: principles, educational policy, state educational policy, social and economic development, Law of Ukraine "On education".

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Серед головних стратегічних цілей державної освітньої політики в країнах світу ставиться піднесення ролі освіти та її впливу на стале економічне зростання та високий рівень життя населення. Тому розвинені країни, які стоять перед собою амбіційні плани в економіці, соціальній сфері, на міжнародному рівні стали розглядати державну освітню політику як один з головних інструментів свого процвітання.

Такий підхід до формування й реалізації державної освітньої політики спонукає Україну до ефективних заходів, спрямованих на модернізацію освіти "з урахуванням актуальних світових тенденцій її розвитку в широкому соціально-економічному контексті" [2, с. 354].

Однак процеси розвитку освіти відбуваються суперечливо, оскільки державна освітня політика не завжди супроводжується належним чином розробленою нормативно-правовою базою, ґрунтовно розробленими стратегічними планами, проведенням ефективних освітніх реформ, достатньою кількістю бюджетних коштів на потреби освіти,

відповідних інвестиційних вкладень у цю галузь, що негативно позначається на соціально-економічному розвитку держави.

Відтак значної актуальності набуває теоретико-методологічне обґрунтування нових концептуальних підходів, принципів та напрямів формування й реалізації державної освітньої політики, які можуть забезпечити ефективність державної освітньої політики як дієвого інструменту соціального та економічного процвітання держави.

Важливу роль у розвитку галузі освіти відіграють принципи державної освітньої політики, які "визначають зміст і форми діяльності органів публічної влади" [4, с. 110].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні концептуальні положення державної освітньої політики стали об'єктом уваги багатьох дослідників. Зокрема, теоретико-методологічні засади державної освітньої політики висвітлені в працях В. Бакуменка, М. Білинської, О. Валевського, В. Князева, Ю. Ковбасюка, Т. Лукіної, Н. Нижник, Л. Прокопенка, В. Ребкала, Ю. Сурміна, В. Тертички та ін. Аналіз напрямів та принципів формування державної освітньої політики, обґрунтування системотворчих чинників, що визначають роль держави в регулюванні та управлінні освітою здійснено такими дослідниками, як: В. Адрущенко, Г. Атаманчук, Л. Губерська Д. Дзвінчук, В. Демяненко, О. Карпюк, К. Комарова, В. Кремень, С. Крисюк, В. Лук'янова, С. Михаць, Г. Стасюк, Н. Тіменко, Т. Яровенко та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Разом з тим, незважаючи на доволі ґрунтовне висвітлення в наукових джерелах питань, які стосуються сутнісних характеристик державної освітньої політики, встановлення її взаємозв'язку з соціально-економічними аспектами функціонування суспільства і держави, розкриття освітньої інноватики як важливого чинника модернізації політичної діяльності в освітній галузі, недостатньо дослідженим залишається питання визначення принципів державної освітньої політики як інструменту соціально-економічного розвитку України.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження: визначити принципи державної освітньої політики як інструменту соціально-економічного розвитку України в контексті сучасного розвитку суспільства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У науковій літературі знаходимо чимало підходів до характеристики та систематизації принципів державної освітньої політики. Наприклад, Р. Валєєв до принципів державної освітньої політики пропонує відносити: пріоритетність освіти як сфери життєдіяльності суспільства; доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграцію освіти з наукою та виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; її єдність і наступність; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державно-

го управління і громадського самоврядування в освіті [4, с. 110—111].

Дослідники, які займаються вивченням проблеми модернізації системи освіти, пропонують покладати в основу державної освітньої політики подібні принципи.

Наприклад, вони ставлять також на перше місце пріоритетність освіти, зокрема, в інвестиційній політиці і стратегії держави. На другому місці стоїть орієнтація на найвищий рівень якості освіти, досягнутий у світі, і найбільш високі норми і вимоги фінансового, матеріально-технічного, інтелектуального та інформаційного забезпечення функціонування освітніх систем у розрахунок на одного учня; як важливі принципи визначаються: гуманістичний і світський характер освіти, пріоритет загальнолюдських цінностей за повного дотримання національних традицій і особливостей національних систем освіти, вільного розвитку особистості, поваги до прав і свобод людини; рівність доступу до всіх рівнів, ступенів і типів освіти, право вибору батьками та учнями навчальних закладів; автономія освітніх установ і невтручання держави в їхні внутрішні справи [11, с. 353].

Водночас, на думку В. Лук'янова, державна освітня політика базується на таких важливих принципах:

- поєднання інтересів особистості, суспільства та держави у галузі освіти;
- збереження та розвиток фундаментальних здобутків у галузі освіти;
- забезпечення цілісності освіти різних рівнів, перетворення освіти у процес неперервного розвитку особистості протягом усього життя з урахуванням попередньої освіти людини та її професійного зростання;
- підвищення на всіх рівнях освітньої системи ролі держави і суспільства в управлінні системою освіти та в оцінці результатів діяльності освітніх закладів;
- збереження в системі освіти провідної ролі державних закладів поряд з підтримкою недержавних навчальних закладів;
- підтримка громадських ініціатив та суспільних інститутів у галузі освіти [7, с. 7].

Депо інший перелік принципів державної освітньої політики пропонує О. Комарова, стверджуючи, що вона має реалізуватися на підставі принципу пріоритетності (галузь освіти має розвиватися як одна з пріоритетних галузей економіки, що потребує визнання її продуктивного характеру, високої економічної й соціальної ефективності); принципу стабільності (державна має подбати про створення стабільних умов для функціонування освітньої галузі шляхом кардинального вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку освітнього потенціалу). Для цього автор пропонує запровадити модель двосекторного бюджету для освітньої галузі (перший сектор передбачав би кошти на нормативне фінансування навчальних закладів, а другий — на фінансування розвитку потенціалу галузі); забезпечити диверсифікацію джерел фінансування освіти, насамперед за рахунок впровадження нових механізмів кредитування та страхування освіти; сформулювати вітчизняну модель випереджальної освіти як запоруку забезпечення зайнятості випускників навчальних закладів та основи розвитку освіти ноосферного типу. О. Комарова відносить до своєї класифікації також принцип відповідності наявних ресурсів реформам, що запроваджуються в галузі освіти: планування та практична реалізація заходів державної освітньої політики має здійснюватися у чіткій відповідності до наявних фінансових, матеріально-технічних та кадрових ресурсами; принцип комплексності: напрями, заходи державної освітньої політики мають охоплювати всі ланки освітньої галузі та взаємозгоджуватися між собою; принцип спадковості: розроб-

ка нових заходів державної освітньої політики має базуватися на збереженні вітчизняних освітніх традицій, врахуванні зарубіжного досвіду та останніх наукових досягнень; принцип гласності: забезпечення максимально повного та правдивого інформування суспільства про освітні реформи, врахування суспільної думки щодо доцільності та ефективності їх впровадження [5, с. 109].

Як бачимо, автори пропонують різні комплекси класифікації принципів державної освітньої політики. Але спільним є те, що це вихідні, об'єктивно зумовлені основи, на яких базується державна освітня політика, а також поведінка її суб'єктів.

Принципи та цілі державної освітньої політики характеризуються повільністю змін, яка, як правило, є наслідком зміни чи серйозного коригування політичного курсу. А дії суспільства й держави щодо розвитку системи освіти в досягненні декларованих цілей змінюються досить динамічно. Так, наприклад, перший Закон України "Про освіту" було прийнято у 1991 році і проіснував він з певними змінами і доповненнями більше 16 років. Не зважаючи на те, що цей Закон, починаючи з 1991 р. біля 50 разів поновлювався, принципів державної освітньої політики це майже не торкалося, лише за деякими редакційними правками. Освіта визначалась пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Серед принципів було названо: доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; неперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [9].

Безумовно, Закон України "Про освіту" (1991 р.) виконав свою місію формування стрункої системи державної освітньої політики. Але з часом Закон став потребувати серйозного вдосконалення. Зверталась увага на слабку його ефективність, падіння пріоритетності в освітній державній політиці, скорочення фінансування тощо. А тому постало питання про

"іншу державну освітню політику, яка повинна привести до Європейської України" [6].

У зв'язку з цим, 20 травня 2016 року у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти відбулися слухання "Про підготовку проекту Закону України "Про освіту": концептуальні засади", на якому було сформульовано три виклики, на які закон мав дати відповіді: євроінтеграція, соціальна нерівність, війна, розкол суспільства [3]. 6 жовтня 2016 року Верховна Рада України прийняла проект Закону в першому читанні, а 5 вересня 2017 року затверджує Закон України "Про освіту". Відразу зазначимо, що новий Закон чітко і конкретно розрізняє принципи (засади) державної освітньої політики.

Так, у статті 5 "Державна політика у сфері освіти" як і в попередньому Законі, освіта визначається головним державним пріоритетом інноваційного, соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. Разом з тим, важливо підкреслити, що поряд зазначено і таку тезу, як "фінансована інвестиція в сталий розвиток суспільства", якої в Законі 1991 р. не було.

У новому Законі одним із першочергових принципів визначено принцип забезпечення якості освіти. І це не ви-

падково. Сьогодні у країні, яка інтегрується в Європейський освітній простір, необхідні високоосвічені, високоморальні люди, які самостійно можуть приймати рішення в ситуаціях вибору, здатні до співпраці, які вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, готові до міжкультурної взаємодії, яким притаманне почуття відповідальності за країну, за її соціально-економічний розвиток.

Невпинний науково-технологічний прогрес збільшує залежність розвитку суспільства від рівня ефективності державної політики у сфері освіти, а розвиток економіки потребує наповнення спеціалістами високої кваліфікації, які були б здатні створювати, використовувати високотехнологічні продукти і розвивати інновації. Саме такі спеціалісти зможуть розв'язувати завдання модернізації країни і забезпечувати її конкурентоспроможність.

Свої вимоги ставить і невпинний глобалізаційний процес, що ставить перед здійсненням державної освітньої політики потребу підвищення якісного рівня діяльності освітніх систем різних країн, дотримання відповідних критеріїв і норм підготовки студентської молоді (Болонський процес) з метою міжнародної мобільності молодих людей, їх працевлаштування та визнання документів про освіту. Адже освіта стає стратегічною галуззю, від її якості якої залежить національна безпека, а конкурентоспроможність країни, яку оцінюють за рівнем якості освітньої підготовки випускників та студентів. Тому надзвичайно важливим є дотримання такого принципу, як забезпечення якості освіти.

Не менш важливим є також принцип можливості здобути освіту впродовж усього життя та приведення освітніх стандартів до вимог ринку праці, які спрямовані на адаптацію трудових ресурсів до швидких технологічних змін [8].

Цьому принципу належить ключова позиція в державній освітній політиці в усіх розвинених країнах світу. На думку експертів, він покликаний забезпечити постійне зростання людського капіталу нації, задоволення освітніх потреб населення на швидке перелаштування до вимог ринку, що постійно змінюються; створення кадрового потенціалу інноваційного розвитку економіки і соціальної сфери; зменшення безробіття за рахунок постійного відтягування значної частини працюючих в систему освіти за рахунок різкого збільшення масштабів освітньої діяльності; формування нової технологічної та організаційної культури і, звичайно, створення умов здобуття освіти, яка забезпечувала б готовність кожної людини до повноцінного функціонування в постійно змінюваному процесі, здатність швидко реагувати на запити часу, виявляти гнучкість, адаптивність протягом життя [1, с. 62—65].

Наступним важливим принципом у новому Законі визначено приведення структури освіти у відповідність до міжнародних стандартів. Цей процес є складним і довготривалим, що вимагає великої інформаційної роботи, зокрема, що таке 12-річна школа і чому в Європейському Союзі до 18 років людина обов'язково здобуває шкільну освіту. Інша справа, що нам треба диверсифікувати ці можливості для людини, щоб вона протягом трирічного старшого профільного навчання могла набути професію. Саме так влаштована освіта в Європейському Союзі, яка дає можливість підготувати дітей і підлітків до життя в суспільстві XXI ст. А це потребує нового змісту і більшого терміну навчання [6].

Ще один важливий принцип — це принцип демократизму та державно-громадського управління та забезпечення автономії закладів освіти. Цей принцип не новий, але його впровадження є надзвичайно актуальним напрямом

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ	
Закон України 2017 р.	Закон України 1991 р.
Людиноцентризм	Не розглядалося
Забезпечення якості освіти	Не розглядалося
Забезпечення рівного доступу до освіти	Доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою
Розвиток інклюзивного освітнього середовища	Не розглядалося
Забезпечення універсального дизайну та розумового пристосування	
Реалізація права на освіту без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності	
Науковий характер освіти	Науковий світський характер освіти
Різноманітність освіти	Гнучкість і прогностичність освіти
Цілісність і системність освіти	Не розглядалося
Прозорість і публічність прийняття та реалізації управлінських рішень	Не розглядалося
Відповідальність органів управління освітою та закладів освіти перед суспільством	Не розглядалося
Інституційне відокремлення здійснення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти	Не розглядалося
Свобода у виборі форм здобуття і видів освіти	Не розглядалося
Академічна доброчесність	Не розглядалося
Академічна свобода	Не розглядалося
Фінансова, академічна та адміністративна автономія закладів освіти у межах, визначених законами України	Не розглядалося
Гуманізм	Гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей
Демократизм	
Єдність навчання, виховання та розвитку	Не розглядалося
Невтручання політичних партій в освітній процес	Не розглядалося
Невтручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим законом)	
Державно-громадське управління	Поєднання державного управління і громадянського самоврядування в освіті
Державно-громадське партнерство	
Державно-приватне партнерство	
Сприяння навчанню впродовж життя	Неперервність і різноманітність освіти
Інтеграція з ринком праці	Інтеграція з наукою і виробництвом
Інтеграція у міжнародний та науковий простір	Взаємозв'язок з освітою інших країн
Інтеграція з культурним розвитком	Органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями

Рис. 1. Принципи державної освітньої політики в Законі України "Про освіту" (1991) та в Законі України "Про освіту" (2016)

державної освітньої політики. Сьогодні продовжує гостро відчуватися невідповідність стереотипів державної освітньої діяльності новим соціально-економічним умовам. Часто зустрічається неузгодженість чинних нормативно-правових актів, що регулюють розвиток освіти, новим реаліям. Нагальною потребою також є створення відповідних механізмів реалізації державних рішень у галузі освіти.

З децентралізацією системи освіти пов'язується ключовий процес інституалізації і автономізації навчальних закладів відповідно до вимог Європейського Союзу. Ставиться завдання, щоб навчальні заклади поступово перестали бути корпорацією працівників, що реалізують вимоги центральних органів влади і ставали незалежними інституціями, пов'язаними зі своїм освітнім локальним середовищем [12].

Для цього надзвичайно важливо здійснювати поступову передачу повноважень місцевим органам влади, а на центральному рівні залишити функції координації та державного регулювання освітою в контексті співпраці з місцевими органами влади.

Уряді чинних принципів чи не найважливішим постає принцип запровадження нової формули фінансування освіти (фінансова автономія), який не потребує ніяких коментарів: якщо не буде належного фінансування, то не буде належного розвитку освіти, а отже, і поступу всього суспільства. Сьогодні ж ми можемо констатувати, що фінансування освіти перебуває на такому рівні, який забезпечує лише підтримку освіти, але не може забезпечити її розвиток.

У ході дослідження, з метою демонстрації поступального розвитку принципів державної освітньої політики в Україні, ми здійснили порівняльний аналіз принципів державної освітньої політики в Законі України "Про освіту" (1991) та Законі України "Про освіту" (2017), поданого на рисунку 1.

У новому Законі ураховано зміст принципів Закону 1991 р., а також його доповнено новими принципами, які відповідають сучасності та європейським стандартам, глобальним тенденціям світового розвитку.

Наприклад, впадає в очі той факт, що Законом 1991 р. не визначалося такого принципу, як забезпечення якості освіти, без якого, як уже зазначалося вище, не можна забезпечити належного рівня проведення ефективної державної освітньої політики. У попередньому Законі не було визначено також таких принципів, як: людиноцентризм; розвиток інклюзивного освітнього середовища; забезпечення універсального дизайну та розумового пристосування; реалізація права на освіту без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; цілісність і системність освіти; прозорість і публічність прийняття та реалізації управлінських рішень; відповідальність органів управління освітою та закладів освіти перед суспільством; інституційне відокремлення здійснення функцій контролю та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; свобода у виборі форм здобуття і видів освіти; академічна доброчесність; фінансова, академічна та адміністративна автономія закладів освіти у межах, визначених законами України та ін. [10].

ВИСНОВКИ

Отже, принципи державної освітньої політики закріплюють її спрямованість на розв'язання соціально-економічного розвитку країни, орієнтують систему освіти таким чином, щоб забезпечити підтримку перетворень, що здійснюються в країні з метою економічного зростання та забезпечення населенню соціальних гарантій. Разом з тим, принципи державної освітньої політики потребують подальшого вдосконалення з використанням усіх механізмів прямого і опосередкованого регулювання держави процесами впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Література:

1. Айзікова Л.В. Концепція навчання протягом життя у міжнародних документах і дослідженнях / Л.В. Айзікова // Наукові праці. — 2012. — Т. 199: Педагогіка. — Вип. 187. — С. 62—65.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році" / [Горбулін В.П. та ін.; редкол.: Горбулін В.П., Власюк О.С.]; Нац. ін-т стратег. дослідж. — К.: НІСД, 2015. — 679 с.
3. Бахрушин В. Новий Закон України "Про освіту" — які зміни нас очікують? [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освітня політика: портал громадських експертів. — Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/432-povij-zakon-ukrajini-pro-osvitu-yaki-zmini-nas-ochikuyut>
4. Валєєв Р.Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р.Г. Валєєв. — Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. — 287 с.
5. Комарова О.А. Пріоритетні напрями державної освітньої політики [Електронний ресурс] / О.А. Комарова // Економіка та управління національним господарством. — Режим доступу: www.problecon.com/pdf/2015/1_0/107_113.pdf

6. Гриневич Л., міністр освіти і науки: "Я вирішила, що цей виклик треба приймати" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/liliya-grinevich-ministr-osviti-i-nauki-ya-virishila-scho-cey-viklik-treba-priymati_.html

7. Лук'янов В. Нововведення в освітній сфері: сучасний стан і проблеми / В. Лук'янов // Голос України. — 2009. — 20 серп.

8. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку". Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/>

9. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>

10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>

11. Солдаткин В.И. Современная государственная образовательная политика: социальные императивы и приоритеты / В.И. Солдаткин. — М.: Изд-во МЭСИ, 1999. — 366 с.

12. Dolata Roman. Najwazniejsze w yzwaniastajacej polska oswiata [Electronic resource] / Roman Dolata. — URL: <http://www.isp.org.pl/files/15144654030172996001125907886.pdf>

References:

1. Ajzikova, L. V. (2012), *Naukovi pratsi. Pedahohika*, vol. 199, no. 187, pp. 62—65.
2. Horbulin, V. P. (2015), *Analitychna dopovid' do Schorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovysche Ukrainy v 2015 rotsi"*, NISD, Kyiv, Ukraine.
3. Bakhrushyn, V. (2015), available at: <http://education-ua.org/ua/articles/432-novij-zakon-ukrajini-pro-osvitu-yaki-zmini-nas-ochikuyut> (Accessed 05 Sept 2018).
4. Valieiev, R. H. (2011), *Osvitnie pravo Ukrainy, Luhans'ka pravova fundatsiia, Luhans'k, Ukraine*.
5. Komarova, O. A. (2015), available at: www.problecon.com/pdf/2015/1_0/107_113.pdf (Accessed 05 Sept 2018).
6. Hrynevych, L. (2016), "I decided that this challenge should be taken", available at: http://gazeta.dt.ua/internal/liliya-grinevich-ministr-osviti-i-nauki-ya-virishila-scho-cey-viklik-treba-priymati_.html (Accessed 05 Sept 2018).
7. Luk'ianov, V. (2009), *Holos Ukrainy*, vol.20/08.
8. Karpenko, M. M. (2015), available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/> (Accessed 05 Sept 2018).
9. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), *The Law of Ukraine "On Education"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page> (Accessed 05 Sept 2018).
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), *The Law of Ukraine "On Education"*, available at: (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> Accessed 05 Sept 2018).
11. Soldatkyn, V. Y. (1999), *Sovremennaia hosudarstvennaia obrazovatel'naia polytyka: sotsyal'nye ymperatyvy pryorytety*, MESY, Moscow, Russia.
12. Roman, D. (2005), "The most important challenges facing Polish education", available at: <http://www.isp.org.pl/files/15144654030172996001125907886.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018 р.